

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.ПУЛЮЯ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ВОЄННІ КОНФЛІКТИ
ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ:**

**ІСТОРИЧНІ ТА
ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ**

22-23 КВІТНЯ 2021

Міністерство освіти і науки України

ЗБІРНИК ТЕЗ

I Міжнародної наукової конференції

Abstracts collection of the
I International scientific conference of

**«ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА
ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ:
історичні та психологічні
наслідки» (до 35 роковин аварії на
Чорнобильській АЕС)**

**"MILITARY CONFLICTS AND
TECHNOGENIC DISASTERS:
historical and psychological
consequences"** *(to the 35th Anniversary of the
Chernobyl Disaster)*

22-23 квітня 2021 р.

Міністерство освіти і науки
України

Тернопільська обласна
державна адміністрація

Тернопільський національний
технічний університет імені
Івана Пулюя

Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Державний архів
Тернопільської області

Військова академія (м. Одеса)

Кам'янець-Подільський
національний університет
імені Івана Огієнка

Львівський державний
університет внутрішніх справ
МВС України

Національний університет
водного господарства та
природокористування
(м. Рівне)

Чернівецький національний
університет імені Юрія
Федьковича

Міжнародна академія
цивільної авіації імені
Мохаммеда VI (Марокко)

Задарський університет
(Хорватія)

Університет технологій та
економіки імені Хелени
Ходковської (Польща)

Тернопіль, Україна

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Криськов А. – завідувач кафедрою українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, д.істор.н., доцент

Вишньовський В. – завідувач кафедрою психології Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, канд.психол.н., доцент

Стоцький Я., д. істор. н., професор кафедри психології Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Габрусєва Н. – асистент кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, секретар конференції

Герман О. – к.і.н., професор кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Моначин І., канд. психол. н., доцент кафедри психології Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Ніконенко В. – к. філос.н, професор кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Періг І., канд. психол. н., доцент кафедри психології Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Потіха О. – к.і.н., доцент кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Сівчук П. – старший викладач кафедри психології Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Чоп Т. – асистент кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Шостаківська Н. – к.пед.н., доцент кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Щигельська Г. – к.і.н., доцент кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез I Міжнародної наукової конференції присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС, 22-23 квітня 2021 р. / Упорядники: А.А. Криськов, В.В. Вишньовський та Н.В. Габрусєва – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2021 – 168 с.

ISBN 978-617-7875-14-6

Збірник містить матеріали I Міжнародної наукової «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», присвяченої 35 річниці аварії на Чорнобильській АЕС. Конференція була проведена Тернопільським національним технічним університетом ім. І. Пулюя 22-23 квітня 2021 р. Охоплює міждисциплінарні дослідження у сфері історії, психології, філософії, впливу на політичні та соціальні процеси воєнних конфліктів та катастроф. Основне проблемне поле конференції: осмислення відповідальності сучасної техногенної цивілізації за створення безпечного середовища існування для майбутніх поколінь; основні напрямки новітніх досліджень у мінімізації наслідків техногенних катастроф та воєнних конфліктів; шляхи міжнародного співробітництва у подоланні екологічних, економічних, психологічних, соціальних проблем, пов'язаних з воєнними конфліктами та техногенними катастрофами; комплексний аналіз причин та наслідків подій на Чорнобильській АЕС та інших техногенних катастроф та воєнних конфліктів; типи та способи ведення гібридних воєн; питання психологічної та соціальної реабілітації постраждалих тощо.

Матеріали публікуються в авторській редакції та відображають точку зору авторів, яка може не збігатися з позицією редколегії

Відповідальність за зміст тез несуть автори

ТНТУ ім. І. Пулюя, 2021 р.

Зміст:

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЧНА І СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ	11
GRIZNEV A., PH.D., ASSOC. PROF.	11
Military academy “Gen.Mihailo Apostolski”, Skopje, North Macedonia THE IMPACT OF MILITARY CONFLICT ON SOLDIER’S PERSONALITY	
БАХІР Ю., НАВУКОВИ СУПРАЦОЎНІК	12
Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Рэспубліка Беларусь УДЗЕЛ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ЧЫРВОНАГА КРЫЖА Ў ЛІКВІДАЦІІ НАСТУПСТВАЎ АВАРЫІ НА ЧАЭС У 1990 – 1991 ГГ PARTICIPATION OF THE BELARUSIAN RED CROSS SOCIETY IN THE LIQUIDATION OF THE CONSEQUENCES OF THE CHERNOBYL ACCIDENT IN 1990- 1991	
БАМБУРАК Н., КАНД. ПСИХОЛ. Н., ДОЦ.	14
Інститут управління, психології та безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна СИНДРОМ РІЧНИЦІ ТА ВІДЧУТТЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ПРОВІНИ ANNIVERSARY SYNDROME AND A SENSE OF EXISTENTIAL GUILT	
БАМБУРАК Н., КАНД. ПСИХОЛ. Н., ДОЦ.; ЦИКУНОВА А., СТУД.	15
Інститут управління, психології та безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна АРТ-ТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ARTTHERAPY IN WORKING WITH THE TRAUMATIC EXPERIENCE OF MILITARY SERVICEMEN	
БАРТОШЕВСЬКИЙ Р. – СТ.ГР. ЕТ-21	16
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Україна ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДЛЯ ЖЕРТВ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ PSYCHOLOGICAL REHABILITATION FOR VICTIMS OF THE MILITARY CONFLICT IN EASTERN UKRAINE	
ВИХОР С., КАНД. ПЕД. Н., ДОЦ.; РАДЧЕНКО О., КАНД. ПЕД. Н., ДОЦ.	18
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна АКТУАЛЬНІСТЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ КРИЗИ THE RELEVANCE OF MORAL EDUCATION IN THE ERA OF CIVILIZATIONAL CRISIS	
ВИШНЬОВСЬКИЙ В., КАНД. ПСИХОЛ. Н., ДОЦ.	21
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Україна СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ SOCIO-PSYCHOLOGICAL READAPTATION OF PARTICIPANTS OF COMBAT	
ГЕРМАН О., КАНД. ІСТОР.Н., ПРОФ.	24
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Україна ВІДОБРАЖЕННЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА REFLECTION OF THE CHORNOBYL TRAGEDY IN ART	
ДОВГАНЬ А., Д. ФІЛОС. Н., ПРОФ.	30

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна СОЦІАЛЬНА ІДЕЯ І ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ SOCIAL IDEA AND MILITARY CONFLICT ЗЛУЖНА А., д.ФІЛОС.Н., ПРОФ.....	32
Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне), Україна ЖИТТЄВИЙ СВІТ ЛЮДИНИ У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ МОРАЛІЗМУ ТА МОРАЛІЗАТОРСТВА THE HUMAN WORLD IN A PROBLEMATIC FIELD OF MORALITY AND MORALIZING КАТОЛИК Г., д. психол. н., доц.; Калька Н., ст. викладач; ПЕТРІВ В., студ.	34
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕН НІГІЛІЗМУ: ЧАС І ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ (ВІЙНА, ПАНДЕМІЯ, СУСПІЛЬНИЙ КОЛАПС) PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE PHENOMENON OF NIGILISM: TIME AND RE-COMPREHENSION (WAR, PANDEMIC, SOCIAL COLLAPSE) КОЖИНА Г., д.МЕД.Н., ПРОФ.; ЗЕЛЕНСЬКА К., к.МЕД.Н.	36
Харківський національний медичний університет, Україна ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ КОРЕКЦІЇ ТА ПРЕВЕНЦІЇ СТРЕС- АСОЦІЙОВАНИХ РОЗЛАДІВ У ВЕТЕРАНІВ EFFECTIVENESS OF THE PROGRAM FOR CORRECTION AND PREVENTION OF STRESS-RELATED DISORDERS IN VETERANS КОЖИНА Г., д.МЕД.Н., ПРОФ.; КРАСКОВСЬКА Т.	37
Харківський національний медичний університет, Україна ЕФЕКТИВНІСТЬ ПСИХОТЕРАПІЇ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДІВ У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ THE EFFECTIVENESS OF PSYCHOTHERAPY FOR ANXIETY DISORDERS IN INTERNALLY DISPLACED PERSONS КОЗИРА П., канд. психол. н., доц.; Калька Н., ст. викладач.....	38
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ЖЕРТВАМИ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ MAIN DIRECTIONS OF PSYCHO-CORRECTIONAL WORK WITH VICTIMS OF MILITARY CONFLICTS КОРНІЄНКО І., канд. психол. н.	39
Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, Київ, Україна ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ЯК СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ MENTAL HEALTH OF PERSONALITY AS A PUBLIC VALUE МАЛИНА О., канд. психол. н., доц.	40
Запорізький національний університет, Україна СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ НА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ УКРАЇНЦІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE IMPACT OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC ON THE PSYCHOLOGICAL STATE OF UKRAINIANS OF DIFFERENT AGE GROUPS МЕШКО Г., д. пед. н., проф.; МЕШКО О., канд. психол. н., доц.	42

Література

1. Бодрийяр Жан Симулякры и симуляция. Москва 2014. 240с.
2. Ницше Ф. Н70 Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей. М.: Культурная Революция, 2005. 880 с.
3. А. Маслоу По направлению к психологии бытия изд: Эксмо-Пресс Санкт-Петербург 2002. 331с.
4. Виктор Франкл Воля к смыслу / Москва, Прогресс,- 1990 г. 267с.
5. Katolyk H., Okhrimenko O., Wojko-Buzyl Y., Kisil Z., N. Miloradova. Main Component of Communicative Activities of Future Legists with Sense of Loneliness. *Applied Linguistics research. Jornal.* 2021, 5 (4) p.91-103.

УДК: 616.895.4:616.891.6-057.36-085.851

Кожина Г., д.мед.н., проф.; Зеленська К., к.мед.н.

Харківський національний медичний університет, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ КОРЕКЦІЇ ТА ПРЕВЕНЦІЇ СТРЕС-АСОЦІЙОВАНИХ РОЗЛАДІВ У ВЕТЕРАНІВ

Kozhyna H., Dr., Prof.; Zelenska K., Ph.D.

EFFECTIVENESS OF THE PROGRAM FOR CORRECTION AND PREVENTION OF STRESS-RELATED DISORDERS IN VETERANS

Соціальні та психологічні наслідки кризових травмуючих подій тісно пов'язані з проблемами у сфері ментального здоров'я, що обумовлює необхідність створення сучасних програм профілактики розвитку постстресових розладів та реабілітації осіб, які постраждали внаслідок бойових дій [1,2].

Мета дослідження: розробка персоніфікованої програми корекції та профілактики стрес-асоційованих розладів у ветеранів ООС.

Матеріали та методи: для вирішення поставленої мети нами проведено комплексне обстеження 89 військовослужбовців ЗСУ, які брали безпосередню участь у бойових діях в зоні ООС.

Як показали результати дослідження основними чинниками ризику розвитку стрес-асоційованих розладів у обстежених були: тривала участь в боях (32,5% чоловіків та 41,1% жінок), необхідність бачити та торкатися тіла загиблих (41,2% та 62,3%), загроза загибелі від вогню снайперів (41,2% та 44,1%), загибель друзів на власних очах (56,8% та 62,5%), несприятливі соціально-економічні обставини (33,6% та 35,1%).

Нами розроблена комплексна система превенції стресасоційованих розладів учасників бойових дій, яка складається із чотирьох послідовних етапів

I – психофізіологічна підготовка до участі у бойових діях: адаптація до зміни життєвого стереотипу; підвищення адаптаційних можливостей; зниження рівня тривожності; підвищення стресостійкості;

II – психологічний супровід під час бойових дій: рання діагностика стрес-асоційованих розладів, оцінка особистісних особливостей військових і прогнозування їхніх поведінкових реакцій;

III – психологічна підготовка до виходу з зони бойових дій, повернення до мирного життя: зниження рівня емоційної напруженості, вироблення і корекція планів на майбутнє, прогнозування їх адаптаційних реакцій при зміні життєвого стереотипу, формування позитивної установки на майбутнє;

IV – психофізіологічної реадaptaції після демобілізації: афективна переоцінка травматичного досвіду, створення нової когнітивної моделі життєдіяльності, психосоціальна реінтеграція.

Висновки: з метою превенції стресасоційованих розладів учасників бойових дій необхідно використання розробленої 4-етапної програми.

Література

1. Соціально-стресові розлади (клініка, діагностика, профілактика) : колективна монографія за редакцією професора П. В. Волошина, професора Н. О. Марути. – Харків: Видавець Строков Д. В., 2016. – 335 с.
2. Друзь О. В. Напрямки медико-психологічної профілактики постстресових психічних розладів у учасників локальних бойових дій. / О. В.Друзь, І. О.Черненко // Український вісник психоневрології. – 2017. – Т. 25. Вип. 1 (90). – С. 45 – 48

УДК: 616.89-008.1-055.26-057.36-02-07-036.82:001.89:355.4

Кожина Г., д.мед.н., проф.; Красковська Т.

Харківський національний медичний університет, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПСИХОТЕРАПІЇ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДІВ У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Kozhyna H., Dr., Prof.; Kraskovska T.

THE EFFECTIVENESS OF PSYCHOTHERAPY FOR ANXIETY DISORDERS IN INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Проблеми адекватної психологічної адаптації вимушених переселенців і лікування в них тривожних розладів є неможливим без ґрунтовного дослідження закономірностей виникнення цих розладів, їхніх клінічних особливостей, встановлення чинників ризику та антиризиків, розробки дієвих заходів терапії та реабілітації.

Мета: визначити ступінь ефективності гендерно орієнтованої психотерапії тривожних розладів у вимушених переселенців.

Матеріали та методи: для вирішення поставленої мети нами з дотриманням принципів біоетики і деонтології на базі КНП ХОР «Обласна клінічна психіатрична лікарня №3» та ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України» проведено комплексне обстеження 150 хворих на тривожні розлади, обох статей, у віці 20 - 55 років. Основну групу склали 84 хворих (44 жінки та 40 чоловіків), які взяли участь в розробленій нами психотерапевтичній програмі контрольну – 66 хворих (34 жінки та 32 чоловіка), які отримували стандартну регламентовану терапію у лікарні. Ми використовували наступні психодіагностичні методики: Госпітальна шкала тривоги та депресії, шкала тривоги та депресії Гамільтона.

Результати. На тлі проведення розробленої персоніфікованої психотерапевтичної програми у хворих основної групи було досягнуто стійкого терапевтичного ефекту (позитивної динаміки тривожної симптоматики, підвищення психофізичної активності) у 73,2 % чоловіків та 75,3% жінок.

У хворих основної групи відзначено достовірне зниження показників тривоги та депресії за госпітальною шкалою (71,7 % чоловіків та 69,6 % жінок), за шкалою Гамільтона (72,7 % чоловіків та 75,7 % жінок); у хворих контрольної групи динаміка показників за психодіагностичними шкалами була незначною.

Висновки: як бачимо з результатів ефективність розробленої моделі психотерапевтичних та психоосвітніх втручань на тлі проведення регламентованої терапії у вимушених переселенців значно краща в порівнянні з групою контролю. Тому в подальшому ми плануємо її активно використовувати в своїй роботі.